

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ЕВОЛЮЦІЇ КОНЦЕПТУ МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА

© Шамраєва Валентина Михайлівна

доктор політичних наук, професор

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

пл. Свободи, 6, м. Харків, Україна, 61022

e-mail: 76shamraeva@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7140-3742>

Питанню міжнародної безпеки присвячено багато наукових праць. У той же час в наукових дискусіях майже немає робіт, присвячених інструментам методології вивчення концепції міжнародної безпеки на сучасному етапі еволюції, що значно знижує ефективність дослідного процесу. Предметом дослідження в статті є виділення основних теоретичних підходів до вивчення еволюції поняття «міжнародна безпека». Мета полягає в тому, щоб проаналізувати останні підходи до еволюції концепції «міжнародної безпеки» і методології її вивчення в сучасній міжнародній політичній науці. Завданням є вивчення основних етапів еволюції провідних теоретичних підходів до визначення міжнародної безпеки та методології її дослідження. Використовуються загальнонаукові методи: історичний підхід до визначення основних етапів розвитку концепції міжнародної безпеки в політичній науці, узагальнення та ретроспективний аналіз при вивченні методології цієї концепції в сучасній політичній науці.

Отримані наступні результати: узагальнено методологічні підходи до визначення і вивчення міжнародної безпеки, викладені основні принципи формування системи, моделі та механізми її забезпечення. Аналізуються новітні методичні підходи до наукового аналізу цієї концепції. Окремо автор розкриває сучасні загрози, які виникли в умовах безпеки на глобальному і регіональному рівнях і викликані планетарними проблемами міжнародного політичного процесу, такими як процеси глобалізації, глобальні проблеми людства, транснаціональний тероризм і т. д.

Висновки: в сучасній політології міжнародних відносин, існує безліч нових теоретичних течій, які вступають в протиріччя з класичними щодо можливостей і методології пізнання сучасних проблем міжнародної безпеки. У той же час аналізовані підходи визначають нинішнє розуміння, зміст і сутність міжнародної безпеки в усіх її проявах від формування національних інтересів окремих держав в цій галузі до практичних механізмів функціонування глобальної системи міжнародної безпеки. Ефективне функціонування механізму колективної безпеки є невід'ємною частиною міжнародної безпеки. Ця проблема надзвичайно актуальна і може стати предметом окремих експертних дискусій і досліджень в галузі міжнародних відносин.

Ключові слова: міжнародні відносини, міжнародна безпека, глобальна система безпеки, регіональна система безпеки, сучасні загрози в галузі міжнародної безпеки.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сьогодні проблематика дослідження основних проблем міжнародної безпеки отримала нове звучання та виключну актуальність. Для української наукової спільноти концепт міжнародної безпеки, інструменти та механізми її забезпечення отримали нове звучання у зв'язку із анексією Криму та подіями на сході країни. Таким чином активізація досліджень у сфері методології, інструментів забезпечення та новітніх викликів у галузі міжнародної безпеки є на сьогодні надзвичайно важливою для підвищення ефективності практичної реалізації вітчизняної зовнішньої політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблематиці міжнародної безпеки присвячено надзвичайно багато наукових розробок, як вітчизняних так і закордонних науковців, аналітиків, міжнародників-практиків. Серед визнаних класиків слід підкреслити роботи Кісінджера, Фукуями, Бжезінського, праці яких присвячені новітнім викликам у сфері міжнародної безпеки та проблематиці удосконалення інструментів її забезпечення в умовах сучасного розвитку світового політичного процесу. В той же час у наукових дискусіях майже відсутні праці присвячені саме

інструментам методології дослідження концепту міжнародної безпеки на сучасному етапі її еволюції.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної публікації є аналіз новітніх підходів до еволюції концепту «міжнародна безпека» та методології його дослідження у сучасній міжнародній політології.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Науковий аналіз концепту міжнародна безпека є складною науковою діяльністю, що обумовлено багатогранністю окресленого предмету дослідження і багатокомпонентністю інструментів та методології його пізнання.

На сьогодні, на жаль, ще відсутнє загальновизнане та достатньо ємне визначення поняття міжнародна безпека. Однією з причин цього є те, що практично на протязі всієї історії людства міжнародна безпека окреслювалася військовою термінологією та зводилася до механізмів забезпечення миру і відсутності війни. Такий стан речей зберігався до розпаду біполярної системи міжнародних відносин та активізації процесів глобалізації і актуалізації проблематики глобальних викликів людства.

Найбільш класичними визначеннями міжнародної безпеки сьогодні є наступні: міжнародна безпека – це:

- система міжнародних відносин, що базується на дотриманні всіма державами загально визнаних принципів та норм міжнародного права, що виключає вирішення спірних питань та суперечок між ними за допомогою сили або погрози силою [1].

- система міжнародних відносин, базована на дотриманні всіма державами загально визнаних принципів та норм міжнародного права, що виключає вирішення спорів між ними за допомогою сили чи її погрозою [2].

- система міжнародних договорів та угод, що забезпечує збереження миру на основі визнання суверенітету, недоторканності кордонів та територіальної цілісності держав, відмови від застосування сили або її погрози у вирішенні міжнародних суперечок [3].

Як бачимо, існує багато підходів до визначення концепту «міжнародна безпека». Найбільш прийнятним та відповідним реаліям міжнародного політичного процесу при дослідженні міжнародних відносин, на думку автора, є наступне визначення: міжнародна безпека — це система міжнародних відносин, яка базована на дотриманні всіма державами (та/або іншими міжнародними акторами) загально визнаних принципів та норм міжнародного права (та взятих на себе міжнародних зобов'язань), що виключає вирішення спірних питань та розбіжностей за допомогою сили чи погрози її застосування. Нажаль, це визначення є ідеалістичним, а практичні відносини в рамках системи, як глобального так і регіонального рівнів є занадто складними та різноплановими, і роблять досягнення такого стану майже нездійсненним завданням. Тому у політології міжнародних відносин існує досить велике розмаїття підходів до визначення міжнародної безпеки її рівнів, механізмів забезпечення і т.д.

Новітні тенденції, що визначають магістральні напрями розвитку світового політичного процесу обумовили значне розширення категоріального апарату яким визначаються сучасні уявлення про міжнародну безпеку. Передусім, це значне розширення загроз планетарного масштабу: природні катаклізми, гуманітарні катастрофи, техногенні загрози. З огляду на це сам концепт «міжнародна безпека» набув складної структури і виявився доповненим багатьма, принципово новими складовими, які тепер поєднують окрім воєнної, політичну, економічну, інформаційну, продовольчу, ядерну, антитерористичну, технологічну та інші види безпеки. Дані компоненти можуть виступати як в комплексі так і як окремі види міжнародної безпеки.

З методологічної точки зору такий стан речей призвів до значного розширення інструментів пізнання концепту «міжнародна безпека» та значного послаблення їх силової методології. Дослідження концептуальних основ міжнародної безпеки передбачає аналіз попередніх наробок та од-

ночасного розгляду найбільш впливових методологічних шкіл сучасності, аналіз сучасного стану системи забезпечення міжнародної безпеки у площині практичних проблем світової політики.

Класичним методологічним напрямком залишається силова парадигма і сучасним дослідникам важко від неї відійти. Однією з перших ґрунтовних праць, що була присвячена аналізу відносин між суверенними державами стала «Історія Пелопоннеської війни» Фукідіда, багато положень і висновків якої і донині не втратили своєї актуальності. Провідною у методології дослідження проведеного Фукідідом є термінологія сили. Він виходить із домінування сили у відносинах між державами. У дослідженні активно використовується інструментарій сили, її складових, факторів її застосування, що було використано і розвинуто у подальших дослідженнях мислителів Середньовіччя та Нового часу. Таким чином Фукідіда вважають засновником найбільш впливового напрямку модерних дослідницьких течій у сучасній теорії міжнародних відносин — політичного реалізму.

Пізніше основні результати досліджень Фукідіда були поглиблені і розширені у працях Н. Макіавеллі, Т. Гоббса та ін. мислителів. А у працях К. фон Клаузевиця окреслений напрямок отримав назву класичного або традиційного.

Найбільш структуровану методологію дослідження міжнародної безпеки представив у своїх працях Т. Гоббс, окресливши принципи егоїстичної природи характеру людини та перенісши його і на відносини між державами. Згідно основних висновків науковця люди (та держави) не є рівними у здібностях (потенціалах), що призводить до суперництва, взаємної недовіри, прагнення володіти матеріальними благами. І ці прагнення та устремління, а у термінології міжнародних відносин — національні інтереси державних акторів та їх зіткнення призводить до постійної «війни всіх проти всіх і кожного проти кожного», а такі відносини є природним станом взаємовідносин суб'єктів даної системи. І якщо люди для співіснування укладають суспільний договір, то держави не зв'язані жодними зобов'язаннями. І у міжнародних відносинах єдиним «регулятором» підтримки безпеки є сила.

Однією із течій класичного методологічного підходу стала методологія політичної рівноваги, яку активно досліджували Б. Спіноза, Д. Юм, Е. де Ваттель. У їх методології дослідження міжнародної безпеки провідним став принцип рівноваги. Е. де Ваттель вважав, що «Європа являє собою політичну систему, певне ціле, в якому все пов'язане із відносинами і різноманітними інтересами націй, що живуть у цій частині світу. Вона не є, як ніколи не була, невпорядкованим нагромадженням окремих частин, кожна з яких вважала себе мало зацікавленою долею інших і рідко піклувалася про те що не стосується її безпосередньо» [4].

Дана концепція міжнародної безпеки базується і на принципі суверенності — як основи стабільності системи. Відповідно до нього постійна увага суверенів до всіх процесів, що відбувалися у Європі, постійні переговори через дипломатичних представників та періодичні зустрічі на найвищому рівні сприяли формуванню у незалежних європейських держав окрім національних ще і спільних європейських/регіональних інтересів. Передусім такі спільні інтереси стосувалися підтримки безпеки та свободи у регіоні.

Саме ці процеси, на думку Ваттеля, обумовили появу ідеї політичної рівноваги, або рівноваги влади. Під нею дослідник розумів такий порядок речей, за якого жодна з держав не в змозі абсолютно домінувати над іншими і встановлювати для них правила міжнародного спілкування та принципи внутрішньополітичного розвитку. В той же час Ваттель не відходив від силової методологічної основи дослідження міжнародної безпеки, вважаючи інтереси приватних осіб вторинними у порівнянні із інтересами нації (держави), а превентивну війну проти занадто посиленого сусіда законною і справедливою: «простіше, зручніше і вірніше використувати... створення коаліцій, які могли б протистояти наймогутнішій державі та не давати їй змоги диктувати свою волю. Так вчиняють у даний час суверени Європи. Вони приєднуються до слабшої з двох головних держав, які є природними суперниками, що покликані стримувати одна одну у якості противаг, щоб втримати рівновагу».

Дані висновки автора актуалізувалися у зв'язку із розпадом біполярної системи міжнародних відносин та появою множини центрів політичного тяжіння та формування новітньої, більш гнучкої, системи міжнародної безпеки як на глобальному так і на регіональних рівнях.

У сучасному вигляді методологічні основи дослідження міжнародної безпеки у рамках течії політичного реалізму представлені і працях Р.Нібура, Ф.Шумана, Дж.Кеннана, К.Томсона, Г.Кіссінджера та інших класиків політології сучасних міжнародних відносин. Однак найбільший внесок у її розвиток здійснив своїми працями Г.Моргентау. З точки зору дослідника міжнародні відносини являють собою арену гострого протистояння держав. В основу будь-якої міжнародної діяльності покладено прагнення до збільшення своєї влади або сили (power) та зменшення влади інших. При цьому термін «влада» є досить широким і під ним дослідник розуміє військову та економічну складову потенціалу держави, гарантії її найбільшого ступеню безпеки і процвітання, престижу, можливостей щодо розповсюдження її ідеологічних настанов та духовних цінностей. Влада, в такому широкому розумінні автора, може бути досягнута та закріплена лише двома шляхами реалізації зовнішньополітичної діяльно-

сті: або ефективною військовою стратегією, або дипломатією. І якщо раніше держави більше поклалися на першу, то в умовах сучасного стану розвитку світового політичного процесу більшість домінуючих держав, безумовно спираючись на досить міцний військовий потенціал, воліють розширювати застосування новітніх методів функціонування саме дипломатичних механізмів поширення свого впливу на міжнародній арені.

Не дивлячись на те, що політичний реалізм має досить багато прихильників, зокрема, зовнішня політика США при перебуванні у Білому домі республіканських адміністрацій у ХХ — на початку ХХІ ст. будувалася саме на його засадах, він має і низку значних недоліків на яких базують критику його опоненти. Так, наприклад, виходячи із розуміння міжнародних відносин (і міжнародної безпеки, як їх складової) як «природного стану» силового протистояння за впливи, представники класичного підходу зводять міжнародні відносини до міждержавних (тобто не приділяють належної уваги недержавним акторам), що значно збіднює розуміння світового політичного процесу. Методологічна концентрація на силовій термінології та недооцінка значення і впливу інших факторів (духовні цінності, соціокультурні реалії, економічні та інформаційні впливи за допомогою м'якої сили) значно збіднюють аналіз міжнародної безпеки, знижуючи рівень достовірності їх наукового пізнання.

Дана публікація була б не повною без розгляду ще одного методологічного напрямку у дослідженні системи міжнародних відносин в цілому, та міжнародної безпеки, зокрема. Паралельно із розвитком традиційного підходу проходила і еволюція методології ідеалістичного напрямку. Її виникнення найчастіше пов'язують із філософією стоїків. Потім ідеалістичний напрямок сприйняття оточуючого міжнародного середовища було розвинуто через ідеологічні настанови християнства, у працях таких мислителів як Г.Гроцій, І.Кант та інших.

В основі ідеалістичного методологічного підходу до вивчення міжнародних відносин, і як їх складової міжнародної безпеки, покладено тезу про моральну та політичну єдність людства, непорушність невід'ємних прав людини. Ця теза була присутня на протязі всієї еволюції даного підходу, хоча й набувала різних форм у працях її прихильників.

Так іспанський мислитель Ф.Вітторія обґрунтував тезу, що єдність людства робить штучним його поділ на окремі держави і тому природним правом людини є її право на вільне пересування, реалізація якого неможлива без досить високого рівня міжнародної безпеки.

Представники ідеалістичної течії також наполягають на можливості досягнення вічного миру між людьми за допомогою використання кількох шляхів ефективного функціонування наявних механізмів

регулювання міжнародних відносин: шляхом правового і морального регулювання світового політичного процесу; шляхом пов'язаним із самореалізацією історичної необхідності, що обумовлює забезпечення миру та безпеки між державами для досягнення високих темпів розвитку, процвітання та стабільності системи міжнародних відносин в цілому.

Наприклад, І. Кант у своїх працях стверджував, що подібно тому, як базовані на протиріччях та користі відносини між людьми призводять до становлення правового суспільства, так і відносини між державами повинні в результаті еволюційного розвитку призвести в майбутньому до стану вічного та гармонійного миру із ефективними правовими механізмами його регулювання.

У сфері міжнародної безпеки представники ідеалістичної течії відстоюють тезу про можливість покінчити зі світовими та локальними війнами, збройними конфліктами між державами шляхом правового регулювання та демократизації міжнародних відносин, поширення на них норм моралі та справедливості.

Не дивлячись на критику опонентів щодо утопічності основних тез ідеї окремих представників ідеалістичної течії були успішно реалізовані у практиці міжнародних відносин. Наприклад, розроблена після Першої світової війни президентом США В. Вільсоном програма створення Ліги Націй, розробка та укладання Пакту Бріана-Келлога (1928 р.), що передбачав відмову від війни та застосування сили у міждержавних відносинах; основні положення доктрини Стаймсона (1932 р.) за якою офіційний Вашингтон відмовлявся від дипломатичного визнання будь-яких змін в системі міжнародних відносин якщо вони були досягнуті за допомогою сили. В цілому період між двома світовими війнами можна назвати часом триумфу ідеалістичних ідей у міжнародних відносинах. І якщо представники політичного реалізму перехопили ініціативу під час розбудови та функціонування біполярної системи, після її розпаду вплив методології політичного ідеалізму на окремі аспекти теоретичного аналізу та прогнозування у сфері міжнародної безпеки знову зростає і стає основою практичних кроків, що здійснюються світовою спільнотою щодо демократизації та гуманізації сфери функціонування системи міжнародних відносин, а також спроб формування нового світового порядку, який би відповідав інтересам всього людства. Наочною демонстрацією таких тенденцій можна вважати ініціативи у сфері міжнародних відносин демократичної адміністрації Б. Обама, особливо у перший її період перебування у Білому домі: «Перезавантаження» російсько-американських відносин, низка ініціатив спрямованих на подолання антиамериканських настроїв на Близькому та Середньому Сході, відмова від форсування реалізації програми розміщення системи

протиракетної оборони у Центральній та Східній Європі

Починаючи з 60-х рр. XX ст. у теорії міжнародних відносин утвердилася і модерністська течія дослідження світового політичного процесу. У сфері аналізу міжнародної безпеки, як і більш широких предметів сфери міжнародних відносин, її представники піддавали різкій критиці відданість реалізму традиційним методологіям проведення досліджень базованим, передусім на інтуїції та теоретичній інтерпретації. Дослідники «нового покоління», такі як К. Райт, К. Дойч, К. Холсті, Е. Хаас та ін., намагалися надати вивченню міжнародних відносин (та міжнародної безпеки, як їх окремому аспекту) більш наукового статусу та звучання. Вони активно залучали до цього процесу методологічні засоби математики, формалізації, моделювання та інших дослідницьких процедур, що були ними запозичені з точних наук та протиставляли їх традиційним методам, які базуються на інтуїтивних висновках дослідника, судженнях, аналогіях і т.п.

Однак представники модернізму не змогли розробити монолітний фундамент цього методологічного напрямку, їх поєднує лише прибічність до міждисциплінарного підходу, прагнення до застосування методів та процедур точних наук, збільшення маси емпіричних даних, які можна піддавати перевірці у сукупній масі проведених досліджень.

Великий вплив на розробку сучасної системи міжнародної безпеки справляють представники транснаціоналізму. Цей методологічний напрямок виник нещодавно і ще знаходиться у стадії формування. Основою даного підходу стало розуміння міжнародної безпеки як явища, що виходить за рамки міждержавних відносин, які базуються на національних інтересах та силовому протистоянні. Прихильники транснаціоналізму вважають, що держави як актори системи міжнародних відносин втрачають своє монопольне становище, а на арену світового політичного виходять як самостійні гравці індивіди, різноманітні організації і рухи, суб'єкти економічної діяльності, інші недержавні об'єднання. Завдяки таким тенденціям у процесі забезпечення міжнародної безпеки починають відігравати помітну роль саме недержавні інститути та організації.

Революційні зміни в технологіях засобів комунікації та транспортних мереж, зростання числа і значення транснаціональних корпорацій стимулювали виникнення нових ідей та тенденцій на світовій міжнародній арені, головним наслідком яких є значне підсилення взаємозалежності світу в цілому, відносне зменшення ролі сили у сучасних міжнародних відносинах і як наслідок, прагнення до підвищення рівня міжнародної безпеки.

Транснаціоналізм сприяв науковому усвідомленню низки новітніх явищ у міжнародній безпеці,

тому багато його ґрунтовних положень продовжують динамічно еволюціонувати, реагуючі на зміни у провідних тенденціях сучасного міжнародного політичного процесу.

Як видно з проведеного вище методологічного аналізу основні принципи міжнародної безпеки, за різних підходів до її визначення мають цілу низку спільних рис, а для забезпечення функціонування системи міжнародних відносин закріплені у сучасному міжнародному праві. Міжнародні конвенції та інші договірні акти в цій сфері, зокрема, передбачають:

- утвердження мирного співіснування в якості базового універсального принципу міждержавних відносин;
- забезпечення рівної безпеки для всіх держав (не залежно від розміру території, географічного розташування, сукупного потенціалу та інших ознак);
- створення дієвих гарантій у військовій, політичній, економічній та гуманітарній сферах;
- розробку ефективних механізмів у сфері контролю над зброєю всіх видів, недопущення гонки озброєнь та практичні кроки до роззброєння;
- безумовну повагу суверенних прав кожного народу;
- справедливе політичне врегулювання міжнародних криз і регіональних конфліктів (всіх форм та видів);
- практичне запровадження заходів довіри між державами;
- розробку ефективних методів попередження та боротьби з міжнародним тероризмом;
- викорінення геноциду, апартеїду, популяризації фашизму;
- виключення з міжнародної практики всіх форм дискримінації, відмова від економічних/політичних блокад та санкцій (без необхідності та обов'язкової рекомендації світового співтовариства);
- встановлення та остаточне утвердження нового економічного порядку, який би забезпечував рівну економічну безпеку всіх держав та сприяв сталому економічному розвитку світового співтовариства в цілому.

Ці принципи повинні поширюватися не тільки на держави як основних акторів світового політичного процесу, а і на інших акторів сучасних міжнародних відносин.

Ці базові принципи сучасної міжнародної безпеки забезпечуються цілою низкою механізмів національного/державного (функціонування інструментів забезпечення національної безпеки окремої держави), регіонального (за допомогою формування міждержавної договірної бази та функціону-

вання регіональних безпекових організацій) та глобального рівнів функціонування. Сьогодні до основних засобів забезпечення міжнародної безпеки відносять:

- двосторонні: договори/угоди (багатосторонні конвенції) про забезпечення взаємної безпеки між зацікавленими сторонами;
- об'єднання держав у багатосторонні союзи;
- глобальні/регіональні міжнародні організації, регіональні структури та інститути для підтримки міжнародної безпеки;
- демілітаризація, демократизація та гуманізація міжнародного політичного порядку, встановлення верховенства права у міжнародних відносинах.

У структурі міжнародної безпеки прийнято відокремлювати рівні її функціонування в залежності від низки факторів. Так у залежності від масштабів дії відокремлюють наступні рівні міжнародної безпеки: національний, регіональний та глобальний.

У сучасній дипломатії сфера міжнародної та національної безпеки є однією з ключових сфер діяльності будь-якої держави. Для детального дослідження основних підходів до вивчення міжнародної безпеки необхідним є аналіз моделей, навколо яких точаться основні дискусії, а найбільш поширеними є два підходи до класифікації міжнародної безпеки.

Моделі міжнародної безпеки, які відокремлюють в рамках першого підходу визначаються в залежності від кількості суб'єктів системи безпеки. В його рамках виокремлюють чотири основні моделі: однополярна система безпеки; «концерт держав»; багатополярна модель; глобальна (або універсальна) модель.

Другий тип моделей міжнародної безпеки визначається характером відносин між учасниками подібних систем безпеки. В його рамках відокремлюють: колективну безпеку, глобальну безпеку, операційну систему безпеки.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розробок у даному напрямку. У сучасній політології міжнародних відносин сьогодні виникає велика кількість нових теоретичних течій, які вступають у полеміку з вже класичними щодо можливостей та методології пізнання сучасних проблем міжнародної безпеки. В той же час саме проаналізовані вище підходи визначають сучасне розуміння, зміст та сутність міжнародної безпеки у всій її виявах від формування національних інтересів окремих держав в даній сфері до практичних механізмів функціонування глобальної системи міжнародної безпеки. На більш глибокий аналіз і наукове осмислення ще чекають механізми та моделі міжнародної безпеки всіх рівнів та класифікацій.

Невід'ємною частиною міжнародної безпеки є і ефективне функціонування закріпленого в Статуті ООН механізму колективної безпеки. Дана пробле-

матика є надзвичайно актуальною і може стати темою окремих експертних дискусій та наукових досліджень в сфері міжнародних відносин.

MAIN THEORETICAL APPROACHES TO A CONCEPT EVOLUTION RESEARCH INTERNATIONAL SECURITY

Valentina Shamraeva, Doctor of Political Sciences, Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University, 6, Svobody sq., Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: 76shamraeva@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7140-3742>

A lot of scientific papers are devoted to the issue of international security. At the same time, there are almost no works devoted precisely to the tools of the methodology of studying the concept of international security at the present stage of evolution in the scientific discussions, that greatly reduces the effectiveness of the research process. The subject matter of the article is selection of the main theoretical approaches to the study of the evolution of the concept of 'international security'. The goal is to analyze the latest approaches to the evolution of the concept of 'international security' and the methodology of its study in the modern international political science. The objective is to study the main stages of the evolution of the flagship theoretical approaches to the definition of international security and the methodology of its study. Common scientific methods are used: the historical approach – in identifying the main stages of the development of the concept of 'international security' in the political science, generalization and retrospective analysis – in the study of the methodology of this concept in modern political science.

The following results are obtained: general methodological approaches to the definition and study of international security are summarized, the main principles of its system formation, models and mechanisms of provision are outlined. The newest methodical approaches to the scientific analysis of this concept are analyzed. The author specifically discloses the modern threats that have arisen in the conditions of security at global and regional levels and that are caused by the planetary problems of the international political process, such as globalization processes, global humanity problems, transnational terrorism, etc.

Conclusions: there is a large number of new theoretical trends that enter into controversy with the classical ones concerning the possibilities and methodology of knowledge of contemporary challenges of international security in modern political science of international relations. At the same time, the analyzed approaches determine the current understanding, the content and essence of international security in all its manifestations from the formation of the national interests of individual states in this area to the practical mechanisms of the functioning of the global system of international security. The effective functioning of the collective security mechanism is an integral part of international security. This problem is extremely relevant and can become the subject of separate expert discussions and studies in the field of international relations.

Key words: international relations, international security, global security system, regional security system, modern threats in the field of international security.

ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИССЛЕДОВАНИЮ ЭВОЛЮЦИИ КОНЦЕПТА МЕЖДУНАРОДНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

Шамраева Валентина Михайловна, доктор политических наук, профессор, Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, пл. Свободы, 6, г. Харьков, Украина, 61022, e-mail: 76shamraeva@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7140-3742>

Вопросу международной безопасности посвящены многие научные труды. В то же время в научных дискуссиях почти нет работ, посвященных инструментам методологии изучения концепции международной безопасности на современном этапе эволюции, что значительно снижает эффективность исследовательского процесса. Предметом исследования в статье является выделение основных теоретических подходов к изучению эволюции понятия «международная безопасность». Цель состоит в том, чтобы проанализировать последние подходы к эволюции концепции «международной безопасности» и методологии ее изучения в современной международной политической науке. Задачей является изучение основных этапов эволюции ведущих теоретических подходов к определению международной безопасности и методологии ее исследования. Используются общенаучные методы: исторический подход к определению основных этапов развития концепции международной безопасности в политической науке, обобщение и ретроспективный анализ при изучении методологии этой концепции в современной политической науке.

Получены следующие результаты: обобщены методологические подходы к определению и изучению международной безопасности, изложены основные принципы формирования системы, модели и механизмы обеспечения. Анализируются новейшие методические подходы к научному анализу этой концепции. Отдельно автор раскрывает современные угрозы, которые возникли в условиях безопасности на глобальном и региональном уровнях и вызваны планетарными проблемами международного политического процесса, такими как процессы глобализации, глобальные проблемы человечества, транснациональный терроризм и т. д.

Выводы: в современной политологии международных отношений, существует множество новых теоретических течений, которые вступают в противоречие с классическими в отношении возможностей и методологии познания современных проблем международной безопасности. В то же время анализируемые подходы определяют нынешнее понимание, содержание и сущность международной безопасности во всех ее проявлениях от формирования национальных интересов отдельных государств в этой области до практических механизмов функционирования глобальной системы международной безопасности. Эффективное функционирование механизма коллективной безопасности является неотъемлемой частью международной безопасности. Эта проблема чрезвычайно актуальна и может стать предметом отдельных экспертных дискуссий и исследований в области международных отношений.

Ключевые слова: международные отношения, международная безопасность, глобальная система безопасности, региональная система безопасности, современные угрозы в области международной безопасности.

Література

1. Прохоров А.М. Большой энциклопедический словарь. 2-е изд., перераб. и доп. / А.М. Прохоров – М.: Норинт, 2004. – 1456 с.
2. Политическая наука: словарь-справочник. Авт. и сост.: Санжаревский И.И. Изд.6-е, испр. и доп. Тамбов. 2016. – 1290 с.
3. Социология: Энциклопедия / Сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин, Г. Н. Соколова, О. В. Терещенко. - Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2003. — 1312 с.
4. Ваттель Э. де Право народов, или Принципы естественного права, применяемые к поведению и делам наций и суверенов. / Э.де Ваттель. — М.: Госюриздат, 1960. — 720 с.